

ПРОБЛЕМА ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО АНТИМОНОПОЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Практика антимонопольного регулювання економіки доводить, що ефективність державного втручання в діяльність монополій багато в чому залежить від інституціонального середовища функціонування об'єктів регулювання та впливу ряду інституціональних чинників. Державне регулювання економіки покликане, в першу чергу, створювати необхідні передумови та базис для розвитку ринкових відносин, не допускати значних порушень правил здійснення ринкових відносин. З другого боку, інституціональне середовище і є тим самим базисом, що забезпечує функціонування суб'єктів ринку.

Дослідженням інституціонального впливу на державне регулювання економіки взагалі та монополій зокрема присвячено праці авторів: О. Уільямсона, Дж. Коммонса, Р. Коуза, Д. Норта., Р. Ріхтера, Е. Г. Фуруботна.

Проте недостатньо дослідженим залишається питання ролі інституціонального забезпечення в державному антимонопольному регулюванні.

Вищенаведене й обумовило вибір теми та її актуальність.

Аналізуючи понятійно-категоріальний апарат предметної області інституціоналізму, знаходимо, що до цього часу остаточно не сформовані та не розмежовані основні поняття, зокрема поняття інституту, інституції, інституціональної структури. В різних авторів існуючі дефініції інституту та інституції або ж носять однакове смислове навантаження, що призводить до "розмиття" даних понять, або ж чітко не відокремлюються. Розмежування даних понять запропоноване в табл. 1.

Найбільш загальним способом типізації та інституціоналізації суспільних явищ і процесів є інституції, що являють собою форми соціалізації функцій, які мають виконувати індивіди в процесі соціально-економічних відносин (СЕВ). Інституції є відбиттям розподілу соціальних ролей та статусів, а також відповідних до цього найбільш узагальнених суспільно прийнятих моделей і стратегій поведінки, який (тобто, розподіл) здійснюється за принципами, визначеними основними характеристиками структурної побудови цивілізаційного устрою певного суспільства.

Конкретизація і деталізація змісту інституцій здійснюється через систему інститутів (інституціональних норм), що являють собою упорядкований комплекс функціональних ознак, що

описує та унормовує процес реалізації низки однорідних інституцій.

Таблиця 1
Характеристика елементів інституціонального середовища

Елемент інституціональної структури	Визначення сутності елементу інституціональної структури	Характеристика ролі та функцій елементу інституціональної структури в системі суспільних відносин
Інституції	Суспільні форми типізації функцій членів суспільства (індивідів), що визначають їхній статус і роль в системі суспільних відносин	Визначення фундаментальних засад формування функціональної та елементної складової суспільних відносин
Інститути (інституціональні норми)	Упорядкований комплекс функціональних ознак, що описує та унормовує процес реалізації конкретної системи однорідних інституцій	Унормування та облаштування форм взаємодії індивідів (членів суспільства), що виконують різні функції в процесі досягнення загальної мети при здійсненні соціально-економічних відносин (СЕВ)
Органи (інституціональні структури)	Структуровані форми зовнішнього організованого прояву і матеріалізації однорідних інституцій	Забезпечення функціонування та розвитку організацій через структурування форм взаємодії індивідів (членів суспільства), що виконують різні функції в процесі досягнення загальної мети в ході здійснення СЕВ

Іншою основною формою структурування інституцій виступають органи ІС (інституціональні структури), які, з одного боку, є засобом

формалізації зовнішнього прояву і матеріалізації дії інституцій, а з іншого, – функції ІС полягають також у визначенні кола раціональних форм взаємодії індивідів (членів суспільства).

Таким чином, в процесі утворення інститутів суспільства відбувається унормування та облаштування найбільш раціональних форм взаємодії індивідів, що відповідно до найбільш загальних принципів (закладених на рівні інституцій) мають виконувати різні функції в процесі досягнення загальної для них мети та при забезпеченні локальних приватних інтересів в ході здійснення СЕВ.

Приведена змістовна характеристика предметної сфери інституціонального забезпечення економічних відносин надає можливість визначення ролі та значення цих понять в структурі системи антимонопольного регулювання (рис. 1).

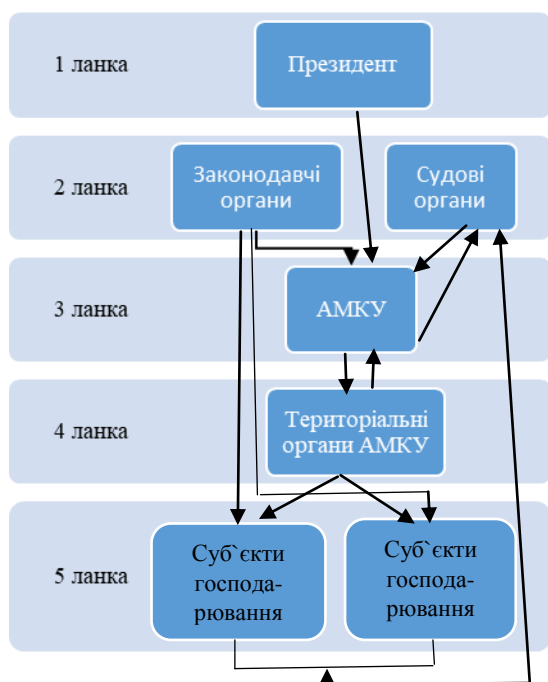

Рис. 1. Структура системи антимонопольного регулювання національної економіки

Отже, представників 1 - 4 ланки пропонуємо розглядати як інститути, 5 – як інституції.

На 1 ланці Президент виконує повноваження державної виконавчої влади, йому підконтрольний Антимонопольний комітет України (АМКУ).

2 ланку представлено законодавчими (встановлюють правила на ринку та надають повноваження АМКУ) та судовими (здійснюють судовий контроль, захищають права та інтереси підприємців) органами влади, що, в свою чергу впливають на АМКУ, його територіальні органи та підприємців.

3 та 4 ланки – реалізують функції та повноваження здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції, запобігання, виявлення і припинення порушень законодавства про захист економічної

конкуренції, контроль за концентрацією та узгодженими діями суб'єктів господарювання.

5 ланка повинна виконувати правила конкурентної поведінки та несе відповідальність за її порушення.

Отже, інститути та інституціональні структури унормовують та визначають загальні засади утворення, існування та розвитку організацій, а інституції визначають фундаментальні засади формування функціональної та елементної складової суспільних відносин.

Рекомендації щодо подальшої розробки. Питання інституціонального забезпечення антимонопольної діяльності держави потребує подальшого розгляду та уточнення, зокрема для удосконалення антимонопольної політики держави, унормування її показників згідно з вимогами та нормами Європейського Союзу.

Список літератури

[1] В. Гаркуша, “Економічно-інституційні аспекти регулювання монопольної влади в Україні”, автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук, Дніпропетровський держ. аграрний ун-т, Дніпропетровськ, Україна, 2006.

[2] З. Борисенко, “Конкурентна політика держави як фактор розвитку економіки України”, автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора економ. наук, Об'єд. інститут економ. НАН України, Київ, Україна, 2004.

[3] Г. Філюк, “Сучасні тенденції та проблеми регулювання діяльності суб'єктів природних монополій в Україні”, Економіка України, № 7, с.31-41, 2004.

[4] Н. Литвиненко Інституціональні складові соціально-економічного розвитку країни: монографія. Дніпропетровськ, Україна: НГУ, 2015.

[5] С. Кирдина “Институциональная структура современной России: эволюционная модернизация”, [Электронный ресурс]. Доступно: http://www.kirdina.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=215

[6] Д. Норт Институты, институциональные изменения и функционирование экономики. Москва, Россия: Фонд экономической книги "Начала", 1997.

[7] В. Тарасевич, “Что такое институт? (опыт институциональной эволюции)”, Journal of Institutional Studies (Журнал институциональных исследований), т. 2, № 3, С. 5—23, 2010.

[8] J. Commons, “Institutional Economics”, American Economic Review, Vol. 21, № 4, Pp. 648—657, 1931.